

بسمه تعالی

مدیریت استناددهی در پژوهش‌های علمی؛ مبانی، سبک‌ها و نرم افزارها

مؤلفان:

امیر مرادی

یحیی زارع

علی منصورزاده

انتشارات ارسطو

(چاپ و نشر ایران)

۱۳۹۶

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۲-۱۹۷-۶
شماره کتابشناسی ملی : ۴۸۸۰۵۱۰
عنوان و نام پدیدآور : مدیریت استناددهی در پژوهش‌های علمی؛ مبانی، سبک‌ها و نرم‌افزارها/مولفان امیر مرادی، یحیی زارع، علی منصورزاده.
مشخصات نشر : مشهد: ارسطو، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری : ۱۷۲ ص.: مصور، جدول، نمودار.
یادداشت : کتابنامه.
موضوع : استناد کتابشناختی -- ایران
موضوع : Bibliographical citations-- Iran
موضوع : طرح‌های علمی
موضوع : Science projects
موضوع : طرح‌های علمی -- ایران
موضوع : Science projects-- Iran
رده بندی دیویی : ۸۰۸/۰۲۷
رده بندی کنگره : ۱۳۹۶م۴۵الف / PN۱۷۱
سرشناسه : مرادی، امیر، ۱۳۷۲ -
شناسه افزوده : زارع، یحیی، ۱۳۵۳ -
شناسه افزوده : منصورزاده، علی، ۱۳۴۹ -
وضعیت فهرست نویسی : فیا

نام کتاب : مدیریت استناددهی در پژوهش‌های علمی؛ مبانی، سبک‌ها و نرم‌افزارها
مولف : امیر مرادی - یحیی زارع - علی منصورزاده
ناشر : ارسطو (با همکاری سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد : پروانه مهاجر
تیراژ : ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ : اول - ۱۳۹۶
چاپ : مدیران
قیمت : ۱۴۰۰۰ تومان
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۲-۱۹۷-۶
تلفن های مرکز پخش : ۳۵۰۹۶۱۴۵ - ۳۵۰۹۶۱۴۶ - ۰۵۱
www.chaponashr.ir

انتشارات ارسطو

چاپ و نشر ایران

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	پیشگفتار
۱۱	فصل اول: اهمیت اخلاق پژوهش و مقابله با سوءرفتار پژوهشی
۱۳	مقدمه
۱۵	اخلاق در پژوهش
۱۷	سوء رفتارهای پژوهشی و سرقت علمی و دلایل ارتکاب آنها
۲۳	پایگاه‌های شناسایی سوء رفتارهای پژوهشی و سرقت علمی
۳۰	نقش استناددهی صحیح در رعایت اخلاق پژوهشی و پیشگیری از سوء رفتار پژوهشی
۳۳	فصل دوم: کلیات استناددهی در متون علمی و پژوهشی
۳۵	مقدمه
۳۶	مفهوم «استناد»
۳۸	تفاوت ارجاع و استناد
۳۹	تاریخچه و پیشینه استناددهی
۳۹	استناد در جهان اسلام
۴۱	استناد در غرب
۴۳	استناد در زبان فارسی
۴۵	معیارهای کلی استناددهی
۴۶	عناصر استناد
۴۷	دلایل و انگیزه‌های استناددهی
۵۰	حالت‌های کلی استناددهی
۵۱	کجا باید استناد بدهیم؟
۵۲	شیوه‌های کلی استناددهی

نوع شیوه نامه و رشته‌ها به تفکیک موضوع	۵۴
نمایه سازی و تحلیل استنادی	۵۴
فصل سوم: سبک‌های استناددهی در متون علمی و پژوهشی	۶۱
مقدمه	۶۳
استناددهی به سبک ونکوور (Vancouver)	۶۳
مهمترین اصول مربوط به شیوه ونکوور	۶۴
منبع با بیش از شش نویسنده	۶۵
کتاب با بیش از شش نویسنده	۶۶
کتاب با یک یا چند ویراستار	۶۷
مشخصات بخشی یا فصلی از کتابی که به وسیله یک یا چند نویسنده نوشته شده است ...	۶۷
نکات	۶۷
رفرنس دهی مقالات	۶۹
مقاله نشریه‌های الکترونیکی	۷۰
مقاله الکترونیکی	۷۰
شیوه استناددهی ای پی ای (APA)	۷۱
فهرست منابع	۷۲
موارد مختلف در استناد	۷۳
۱. یک اثر دارای یک مؤلف	۷۳
۲. یک اثر دارای دو مؤلف	۷۳
۳. یک اثر دارای بیش از پنج مؤلف	۷۳
۴. دو یا چند اثر در داخل یک پرانتز	۷۴
۵. دو یا چند اثر یک مؤلف یا مؤلفان واحد در یک سال. مثال	۷۴
۶. کتاب‌های بدون مؤلف	۷۴
۷. آثار ترجمه شده	۷۴
۸. ارتباط‌های شخصی	۷۴
۹. منابع دست دوم	۷۴
نقل قول	۷۵
چگونگی تهیه فهرست مراجع	۷۵

استناد به کتاب	۷۶
استناد به کتاب دارای دو مؤلف یا بیشتر	۷۷
استناد به کتاب‌هایی با سه تا ۸ مؤلف	۷۹
استناد به کتاب ویراستاری شده	۸۰
استناد به ویرایش چندم کتاب	۸۱
استناد به کتاب با نویسنده سازمانی	۸۱
استناد به کتاب الکترونیکی	۸۲
استناد به ترجمه کتاب	۸۳
استناد به رساله‌ها و پایان نامه‌ها	۸۴
استناد به مقاله	۸۴
استناد به مجله چاپی	۸۵
اگر از چکیده مقالات باشد و از اینترنت گرفته باشیم مثل زیر	۸۶
نحوه نگارش منبع متن گرفته شده از اینترنت و وب در فهرست منابع	۸۷
مقاله الکترونیکی از وب	۸۷
فصلی از یک کتاب	۸۸
نحوه نگارش متن برگرفته از مقالات کنفرانس‌ها یا کنگره‌ها در فهرست منابع	۸۸
نحوه نگارش متن گرفته شده از پایان نامه در فهرست منابع	۸۹
نحوه نگارش متن گرفته شده از پست الکترونیک و مکالمات فردی در فهرست منابع ...	۸۹
استناد به مجلات متفرقه	۹۰
استناد به روزنامه چاپی	۹۰
استناد به روزنامه الکترونیکی	۹۱
استناد به وبسایت	۹۱
استناد به مجله الکترونیکی	۹۲
استناد به سخنرانی کلاسی	۹۲
استناد به یادداشت اینترنتی استاد	۹۲
استناد به جزوه کلاسی	۹۳
استناد به رساله یا پایان نامه چاپی	۹۳
استناد به رساله یا پایان نامه الکترونیکی	۹۳
استناد به فیلم	۹۳

استناد به مصاحبه و مکالمه	۹۴
روش استناددهی هاروارد (Harvard)	۹۵
الف- منابع فارسی	۹۵
نحوه درج منابع در متن	۹۵
نحوه درج منابع در فهرست منابع	۹۵
کتاب	۹۵
گزارش و مقاله سمینار	۹۷
ب- منابع انگلیسی	۹۹
- نحوه درج منابع در فهرست منابع	۹۹
- نحوه نوشتن منابع در فهرست مراجع	۱۰۰
- کتاب	۱۰۰
- برای کتابهای الکترونیکی	۱۰۱
- برای منابع بدون نویسنده مشخص	۱۰۱
- در مطالبی که فقط از یک فصل کتاب ذکر شده باشند	۱۰۱
- زمانی که ناشر، موسسه / سازمان باشد	۱۰۱
مقاله	۱۰۱
- مقاله در مجله	۱۰۱
- مجلات الکترونیکی	۱۰۲
- مقاله سمینار	۱۰۲
- مقاله روزنامه	۱۰۲
- پایگاه اینترنتی	۱۰۳
- پایان نامه	۱۰۳
- ابتکار/اختراع	۱۰۴
- متن سخنرانی	۱۰۴
روش استناددهی شیکاگو (chicago)	۱۰۴
الف) منابع فارسی	۱۰۵
ب) منابع انگلیسی	۱۱۱
نکات مهم ارجاع دهی به سبک شیکاگو	۱۱۵
اختصارات	۱۱۵

نظم مدخلها	۱۱۵
نویسنده‌ای با نویسندگان همکار متفاوت	۱۱۶
خط تیره بلند سه تایی برای نامهای تکراری در فهرست منابع	۱۱۶
عنوان	۱۱۶
ارتباطات شخصی	۱۱۸
گونه‌های ویژه مراجع	۱۱۹
قرآن و دیگر کتابهای مقدس	۱۲۰
مواد دیداری- شنیداری	۱۲۰
لوح‌های فشرده و «دی. وی. دی‌ها»	۱۲۱
استناد برگرفته شده از منابع دیگر	۱۲۱
مدارک بخش عمومی	۱۲۱
فصل چهارم: نرم افزارهای مدیریت مراجع و استنادها	۱۲۳
مقدمه	۱۲۵
۱- سیستم رفرنس نویسی در نرم افزار ورد	۱۳۰
راهنمای استفاده از سیستم استناددهی در نرم افزار ورد	۱۳۰
۲- نرم افزار اندنوت (EndNote)	۱۳۵
ویژگی‌های نرم افزار اندنوت	۱۳۵
نحوه ورود اطلاعات به بانک EndNote	۱۳۶
شیوه جستجوی مقالات با متن کامل	۱۳۷
نحوه بازیابی اطلاعات از بانک EndNote و ویرایش در نرم افزار Word	۱۳۸
۳- نرم افزار مندلی (Mendeley)	۱۴۱
۴- نرم افزار پژوهیار (pajoohyar)	۱۴۸
قابلیت‌ها و کاربردهای نرم افزار استناددهی پژوهیار	۱۵۰
مجموعه سازی	۱۵۱
سازماندهی	۱۵۲
استناددهی	۱۵۲
امکانات عمومی پژوهیار	۱۵۳
روش استفاده از پژوهیار	۱۵۴

۱۵۵		استناددهی در محیط واژه پرداز Word
۱۵۶		۵- نرم افزار زوترو (Zotero)
۱۵۷		مزیت های نرم افزار زوتر در مقایسه با نرم افزارهای مشابه
۱۶۲		مهمترین ویژگی های برنامه زوترو
۱۶۵		فهرست منابع و مآخذ

پیشگفتار

امروزه در بین کارکردهای مختلف نظام‌های آموزشی، پژوهش از جایگاه خاص و ارزشمندی برخوردار است؛ چرا که پژوهش‌ها و یافته‌های منتج از آنها، اصلی‌ترین وسیله برای ارتقای علوم مختلف، و زمینه‌ساز توسعه و پیشرفت یک جامعه در عرصه‌های گوناگون می‌باشد. امروزه منبع اصلی تولید اطلاعات کاربردی، یافته‌ها و دانش جدید، فعالیت‌های پژوهشی و مطالعات علمی است. پژوهش در هر موضوع، به هر گونه و در هر سطحی که انجام شود، تلاشی منسجم و نظام‌مند در راستای توسعه دانش موجود درباره موضوع‌هایی است که با آنها سروکار داریم. در واقع پژوهش کوششی است برای یافتن بهترین راهکارهای ممکن برای حل مشکلات موجود و بهبود کیفیت زندگی در ابعاد مختلف و بستری است برای گسترش مرزهای دانش و گشودن افق‌های تازه برای آیندگان.

یکی از مقوله‌های بسیار مهم و ارزشمند در حوزه پژوهش و یکی از مهارت‌های کلیدی در پژوهش و انتشارات علمی، استناددهی و ارجاع‌دهی صحیح می‌باشد. استناددهی عاملی تعیین‌کننده در رعایت اخلاق پژوهشی، مقابله با سرقت علمی و پیشگیری از سوء رفتارهای پژوهشی می‌باشد و یکی از ملاک‌های تعیین اعتبار و ارزش پژوهش‌های علمی است. استناد به منابع مورد استفاده در تدوین آثار، هم باعث اعتباربخشی به اثر تألیفی یا تحقیقی می‌شود و هم جلوه‌ای از امانت‌داری مؤلف را به نمایش می‌گذارد. از سوی دیگر، فهرست منابع مورد استناد که در پایان متن پدیدار می‌شود، راهکار مناسبی برای هدایت مخاطبان به سرچشمه

اصلی اندیشه‌ها، یافته‌ها و داده‌های ارائه شده در متن اصلی است. نویسندگان همواره می‌کوشند مخاطب خود را محور کار قرار دهد و هر استنادی برای روشن‌تر شدن مطلب خود و برای آگاهی بیشتر مخاطب مورد استفاده قرار می‌دهد. به همین دلیل، کلیه منابعی که در متن مورد استفاده قرار گرفته‌اند، باید در انتهای آن ذکر شوند. همچنین یکی از معیارهای مهم داوری آثار علمی، استناددهی صحیح است که در این راستا شیوه‌های بین‌المللی متعددی برای استناددهی به منابع تدوین شده است. با توجه به آنچه ذکر شد، تدوین منابع و آثار مفید در زمینه استناددهی و رفرنس‌دهی که بتوانند راهنمایی مفید برای پژوهشگران در این زمینه باشند، ضروری جلوه می‌نماید. بر همین اساس کتاب حاضر با عنوان «مدیریت استناددهی در پژوهش‌های علمی؛ مبانی، سبک‌ها و نرم‌افزارها»؛ در چهار فصل به شرح ذیل تالیف گردید:

فصل اول: اهمیت اخلاق پژوهش و مقابله با سوء رفتار پژوهشی

فصل دوم: کلیات و مبانی استناددهی در متون علمی و پژوهشی

فصل چهارم: سبک‌های مدیریت منابع و استناددهی

فصل پنجم: نرم‌افزارها مدیریت مراجع و استنادها

امیدواریم این کتاب زمینه‌ای را برای تأمل و تفکر در زمینه شیوه‌های صحیح استناددهی و رفرنس‌دهی در پژوهش‌های علمی فراهم نموده و بتواند پژوهشگران رشته‌های مختلف دانشگاهی را در فرایند انجام و نگارش تحقیقات علمی، یاری دهد.

فصل اول:

اهمیت اخلاق پژوهش
و مقابله با سوءرفتار
پژوهشی

مقدمه

یکی از مهمترین مواردی که رعایت آن در فعالیت‌ها، پژوهش‌ها و تحقیقات علمی حائز اهمیت فراوان است، مقوله اخلاق و اصول اخلاقی است. در صحبت‌های عامیانه، زمانی که از واژه اخلاق استفاده می‌کنیم، به بخشی از رفتارها و عادت‌های افراد اشاره داریم که به نوعی در ذهن‌شان نهادینه شده است. این رفتارها می‌توانند ریشه‌های وراثتی داشته باشند، یا در اثر تربیت و تعامل با محیط کسب شده باشند؛ به عبارت دیگر، رفتارهایی را که در ذهن افراد نهادینه شده‌اند، به عنوان اخلاق آن فرد در نظر می‌گیریم. اما در مقابل تعریف عامیانه واژه اخلاق، عبارت «علم اخلاق» تعریف مبهمی در جامعه دارد. هنگام بحث از اخلاق و اخلاقیات، به‌ویژه در محیطی که پرداختن به اخلاق در حرفه یا محیط خاصی مد نظر است، طبیعتاً باید تفاوت اخلاق با علم اخلاق را در نظر گرفت. با توجه به تعاریف موجود در زبان فارسی، شاید بتوان اخلاق را معادل واژه Moral و همچنین هم‌معنا با مفهوم وجدانیات در نظر گرفت و علم اخلاق را معادل واژه Ethics با مفهوم «علمی که به مطالعه موارد اخلاقی» می‌پردازد (سجادی و عبدالله‌یار، ۱۳۸۷).

از نظر ماهیت و زیربنای فلسفی، اخلاق علمی خود زیرمجموعه‌ای از اخلاق به معنای عمومی آن است، اما افزون بر آن ملاحظات خاص دیگری را نیز در بر می‌گیرد. مثلاً صداقت و راستگویی از فضائل مهم اخلاقی است و همه ما در هر صنف و حرفه‌ای که باشیم موظف به رعایت آن هستیم. همین صداقت نیز در اخلاق علمی جزء اصول بنیادی محسوب می‌شود،

ولی ممکن است مصادیق آن در این عرصه تابع ملاحظات افزونتری باشد. به عنوان مثال اگر فردی کتابی بخواند و جمله‌ای از آن را در خلال گفتگو با دیگران نقل کند، مادامی که پس از ذکر عنوان کتاب، در این نقل قول صادق و امانت‌دار باشد و آن مطلب را تحریف نکند، کسی بر او خرده نخواهد گرفت. هر چند شایسته است در همین گفتگوی ساده نیز برای رعایت حقوق مولف منبع اصلی را به درستی معرفی کند، اما ذکر مشخصات کامل کتابشناختی آن چندان ضرورتی ندارد. اما اگر همین فرد، بخواهد همین مطلب را در اثر یا نوشته‌ای نظیر مقاله، کتاب، پایان‌نامه یا سایر اشکال مطالعاتی نقل کند، علاوه بر آنکه باید امانت‌دار باشد و در حفظ محتوا و درستی آن بکوشد، موظف است مشخصات کامل منبع مورد استفاده را نیز ذکر کند. به این ترتیب خواننده می‌داند که اثر نخست چه سهمی در تولید اثر اخیر دارد و اگر بخواهد برای کسب اطلاعات بیشتر آن را بازبینی کند این امکان برایش فراهم خواهد بود. همچنین، میزان استفاده از اثر اولیه در نوشته وی حد و مرز مشخصی دارد. مثلاً ما نمی‌توانیم چندین بند یا یک فصل از کتابی را در اثر خود عیناً نقل کنیم، حتی اگر مشخصات کامل منبع را همراه با شماره صفحات نیز آورده شود. چرا که در این صورت میزان استفاده از آن اثر بیش از حد معمول و متعارف است و اگر آن مطلب در منبع اصلی تا این اندازه جامع و کامل است، خواننده می‌تواند مستقیماً به آن مراجعه کند و نیازی به بازنویسی آن در مقاله‌ای جدید نخواهد بود. بنابراین، همانطور که می‌بینید رابطه‌ای اعم و اخص میان اخلاق انسانی و اخلاق علمی وجود دارد. به سخنی دیگر، یک پژوهشگر اخلاق‌مدار ابتدا انسانی شریف و وارسته است و انعکاس این شرافت و وارستگی بر کار علمی او نیز مشهود خواهد بود. بر این اساس، اگر وی کار علمی را در عرصه‌ای حرفه‌ای نیز انجام دهد کارش مبتنی بر اخلاق حرفه‌ای آن رشته است. به بیانی دیگر، اخلاق علمی و اخلاق حرفه‌ای دو عرصه‌ی نزدیک به یکدیگرند که از زوایای مختلف با هم همپوشانی دارند. اما هر دو در پرتو اصول بنیادین اخلاقی معنا پیدا می‌کنند.

بر این اساس اخلاق علمی ضامن سلامت و استواری فرآیند تولید، اشتراک و نشر دانش است. در سایه این اخلاق محققان و پژوهشگران به یکدیگر اعتماد دارند و جامعه

نیز به اصالت، صحت و درستی یافته‌های پژوهشی اعتماد خواهد داشت. این اعتماد دوجانبه سرمایه‌ای عظیم است که پایه‌های پیشرفت و پویایی هر جامعه بر آن استوار خواهد بود. اخلاق علمی پژوهشگران را موظف می‌سازد که در مطالعات خود کاملاً صادق، منصف و بی‌طرف باشند. اگر از آثار دیگران استفاده می‌کنند به آن آثار به درستی استناد کنند و حق مولف را در هر شرایطی پاس دارند. در گزارش واقعیت‌ها امیال و خواسته‌های شخصی خود را دخالت ندهند و به هر قیمتی درصدد اثبات فرضیه‌ها و پیش‌داورهای خود نباشند (منصوریان، ۱۳۹۱).

اخلاق در پژوهش

یکی از جلوه‌های عملی و عینی اخلاق علمی، رعایت اخلاق و موازین اخلاقی در فرایند انجام پژوهش‌های علمی است. در سال‌های اخیر موضوع تخلفات پژوهشی و رفتارهایی خارج از چارچوب اخلاق و رعایت حقوق مالکیت معنوی، بیش از پیش شنیده می‌شود. افزایش این رخداد به ویژه در سال‌های اخیر این نکته را به ذهن می‌رساند که چه عامل یا عواملی زمینه‌ساز وقوع بیش از پیش این مسئله شده است؟ پاسخ به این سؤال چندان آسان نیست اما به دلیل اهمیت بالای آن، تاکنون پژوهش‌های بسیاری در داخل و خارج با تأکید و بررسی این عوامل انجام شده است. مبادرت ورزیدن به انواع این تخلفات سوء عملی و پژوهشی موجب تضعیف پیشبرد علم می‌شود و منابع عمومی را هدر می‌دهد. بنابراین هر کس به نوبه خود سهمی در پیشگیری از وقوع این پدیده دارد (زاهدی، ۱۳۸۶). در همین راستا مبانی و اصول اخلاقی در فعالیتهای علمی و حرفه‌ای، از جایگاه مهمی برخوردار است و پیرو این امر، رعایت اصول اخلاقی در حوزه پژوهش نیز امری بسیار حیاتی است.

رعایت اصول اخلاقی را در فرایند تحقیق و پژوهش اعم از انگیزه تحقیق، نحوه پژوهش و نتیجه پژوهش، اخلاق پژوهشی گویند. اخلاق در پژوهش یک رابطه‌ی عقلانی و قانونی است که به موجب آن، مؤلفان و پژوهشگران را ملزم به رعایت حقوق مؤلف و خالق اثر می‌نماید